

Зазимко О. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник лабораторії когнітивної психології
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України;

Кот А. О.

студентка 2-го курсу спеціальності «Психологія» освітнього рівня «бакалавр»,
факультет економіки менеджменту та психології,
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

МОТИВАЦІЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наше сьогодні дає зрозуміти, що життя, зокрема і навчання, зазнає змін у зв'язку з карантинною ситуацією в світі. Тому, зрозуміти, як дистанційне навчання впливає на студентів з різними особистісними характеристиками, чому змінюється (чи не змінюється) рівень їхньої успішності, є важливим, задля подальшого покращення освітнього процесу.

Коли говорять про «успіх» як психологічну категорію, часто вирізняють суб'єктивні та об'єктивні складники. Об'єктивність успіху полягає в оцінці результатів діяльності особи іншими. Суб'єктивний складник – оцінка особою власних дій та надання результатам цих дій суб'єктивної значущості.

У психологічних концепціях поняття «успіху» здебільшого розглядається як основа успішної самореалізації [1,214; 2,126], як тенденція до самоактуалізації [3,108].

Аналіз психологічної літератури, показує, що в країнах СНД, Європи і США на даний час немає розвиненої єдиної психологічної теорії успішності, при цьому в країнах СНД, особливо Україні, Росії, немає культури успіху, немає моделей успішності, а в побуті часто виражається неприйняття успішності. Відсутність чогось завжди можна компенсувати позитивною

мотивацією навчально-професійної діяльності, працездатністю, ретельністю при виконанні навчальних завдань тощо. Однак, застосування певних навчально-розвивальних технологій має свої межі.

Н. Ф. Шевченко та А. І. Шевченко виокремили і систематизували проблеми навчальної успішності. Вони звертають увагу на особистісні характеристики (стан тривожності, емоційно-вольові властивості), мотиваційні та інтелектуальні особливості студентів [4].

Значущість дослідження проблеми мотивації успішності студентів визначається збільшеними вимогами до сучасних випускників ВНЗ. Адже мотивація успіху – це вміння мобілізувати всі свої ресурси, концентрувати увагу і дисципліну. Сучасні студенти повинні бути професійно мобільними, здатними успішно реалізовувати себе у майбутньому.

На сьогодні ситуація з пандемією COVID-19 і умовами карантину зумовила перехід майже усіх ВНЗ України на дистанційне навчання. Студенти позбавлені очної взаємодії з викладачами та одногрупниками. Така ситуація, за зауваженнями більшості студентів, негативно вплинула на успішність їхнього навчання. Тому, з'ясування тенденції зв'язку академічної успішності з мотивацією успіху студентів, які в умовах карантину навчаються дистанційно, на сьогодні є актуальним завданням, вирішення якого дозволить пролити світло на шляхи підвищення якості дистанційного навчання.

З цією метою проведено дослідження, яким охоплено 197 студентів, з яких 54,8 % дівчат та 45,2 % юнаків, віком від 17 до 21 року з дванадцяти вищих навчальних закладів України.

Мотивацію успішності студентів визначено за допомогою тесту-опитувальника А. Реана «Мотивація успіху та страх невдач» (2004), який дозволяє діагностувати наступні рівні: страх невдачі; схильність до уникнення невдач; мотивація успіху. Для визначення особистісних характеристик студентів, що мають різні спрямованості мотивації, застосовано 16-факторний

особистісний опитувальник Р. Кеттелла (1950). Динаміка успішності зафіксована за суб'єктивними відповідями респондентів на питання анкети: «Як би Ви відзначили рівень Вашої академічної успішності під час дистанційного навчання у порівнянні з очним?» з наступними варіантами відповіді: (1) динаміка успішності за час дистанційного навчання погіршилася; (2) динаміка успішності майже однакова; (3) динаміка успішності за час дистанційного навчання покращилася.

Відповіді респондентів на питання анкети розподілись так: у більшості студентів під час дистанційного навчання успішність або погіршилася (46%), або не змінилася (47 %), та лише в 7 % рівень успішності покращився.

В анкеті також студентам пропонувався вибір надання переваги очній, дистанційній чи комбінованій формі навчання та питання щодо наявності труднощів і характеру таких труднощів під час засвоєння знань при дистанційній формі навчання.

Результати кореляційного аналізу показали, що студенти з високим коефіцієнтом страху невдач погоджуються на дистанційне навчання ($r = 0,185$, $p \leq 0,01$). Можна припустити, що такі студенти не хочуть стикатися з ще більшими труднощами під час реального очного навчання, їм комфортніше залишатися на дистанційному. Це не викликало б ніяких проблем, якби рівень успішності під час дистанційного навчання у них покращився. Втім, на сьогодні маємо зворотну тенденцію.

Визначення відмінностей між групами студентів, які мають різні рівні мотивації успішності, за допомогою дисперсійного аналізу, дозволило зробити наступні висновки.

1. Студенти, у яких мотиваційний комплекс відповідає «страху невдачі» мають дещо неадекватну самооцінку, що проявляється в незадоволенні собою, надлишковій критичності стосовно себе (шкала «MD»: $F = 3,960$, $p \leq 0,05$); несентиментальні, раціональні, сурові та іноді навіть жорсткі

до оточуючих (шкала «I»: $F = 4,121$, $p \leq 0,05$). Втім, їхня успішність за час дистанційного навчання, за їхніми твердженнями, залишилась на тому ж рівні, що й за час очного навчання ($F = 3,635$, $p \leq 0,05$).

2. Студенти, у яких мотиваційний комплекс відповідає «схильності до уникнення невдач» мають переважно адекватну самооцінку, але ще таку, що не характеризується її зрілістю, оскільки середні її показники становлять 6,8 балів, а зрілість самооцінки за шкалою «MD» 16-факторного особистісного опитувальника Кеттелла виражається від 10 до 14 балів. Окрім того, вони зазначають, що їхня навчальна успішність за час дистанційного навчання переважно понизилась.

3. Студенти, у яких мотиваційний комплекс відповідає «мотивації успіху» мають дещо неадекватну самооцінку, хоч і більш наближену до адекватної порівняно із студентами, які мають «страх невдачі»(шкала «MD») та зазначають, що їхня навчальна успішність за час дистанційного навчання переважно понизилась. Утім, порівняно з попередніми групами вони є найбільш чутливими, вразливими, схильними до емпатії та полюбляють нові враження.

Отже, студенти, які з «мотивацією успіху» хоч і мають відмінні від інших особистісні характеристики та зазначають, що їхня навчальна успішність під час дистанційного навчання дещо понизилась. Нами зроблено припущення, що вони зіткнулися з тими особливими умовами дистанційного навчання, які не задовольняють їхню жагу до нових вражень. Тому, для подальшого дисперсійного аналізу сформовано факторну змінну, яка має наступні градації: «є труднощі, успішність понизилася», «є труднощі, успішність однакова», «є труднощі, успішність підвищилась», «особливі труднощі відсутні, успішність понизилась», «особливі труднощі відсутні, успішність однакова», «особливі труднощі відсутні, успішність підвищилась».

У результаті аналізу з'ясовано, що замкнутість і відкритість є важливими особистісними характеристиками, що зумовлюють труднощі та успішність дистанційного навчання. Основною характеристикою студентів, яка стосується успішності також є інтелект, але це не означає, що студенти з високим інтелектом не стикаються з труднощами.

Труднощі можуть бути пов'язані як з академічними проблемами навчання (відсутність практики, завеликий обсяг завдань на самостійне опрацювання, відсутністю якісного зворотного зв'язку), так і з особистісними характеристиками студентів (замкненість, складнощі самоорганізації, відсутність реального спілкування, дотримання режиму дня тощо).

У результаті проведеного дослідження сформовані рекомендації для студентів та викладачів, які спрямовані на врахування замкнутості чи відкритості як особистісної характеристики студентів, що має значний вплив на динаміку їхньої успішності при переходу від очного до дистанційного навчання.

Література:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. Вид-во: Академический Проект, Гаудеамус, 2015. 214 с.
2. Юнг К. Г. Аналитическая психология. Москва : Клуб Касталия, 2013. 126 с.
3. Маслоу А. Психология личности: самоактуализация. Вид-во : Центр учебной литературы, 2012. 108 с.
4. Шевченко Н.Ф., Шевченко А.І. Успішність студентів як проблема педагогіки вищої школи. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2009. № 2. С. 215-219.